

класі. Треба також зазначити, що В.Івашків невиправдано звузив зміст розділу чільним словом у назві «проблематика»: це системне синтетичне дослідження знакового тексту в історії української літератури з використанням різноманітного філологічного інструментарію. Особливо цікавим і корисним для нашої сучасної школи буде оригінальне та проникливе прочитання в цьому розділі причин Руїни і її наслідків, Кулішеве розуміння того, що саме ментальність проводирів у минулому спричинила й досі спричиняє руйнівні тенденції нашого національного й державного розвитку. Мотив «блудного сина», «втраченого покоління», що воює за чужі ідеали й інтереси, образи «вільної землі», української демократії, куди втікають від сусідів і не тільки найбільш вільнолюбні та переслідувані, «вождизм» і роль національної інтелектуальної еліти, – всі ці животрепетні й актуальні для сього-

дення питання В.Івашків аналізує дуже конкретно і предметно, без зайвого пафосу й патетики, спираючись на глибоке знання Кулішевих художніх текстів, літературно-критичних і публіцистичних праць, мемуаристику та епістолярій. Справжнім відкриттям для читача стане авторська історіософська концепція України П.Куліша в «Повести об украинском народе». Адаже без знання і поглибленого аналізу цієї маловідомої сьогодні розвідки П.Куліша годі зрозуміти й такі полемічні історіософські студії, як «История воссоединения Руси» та «Отпадение Малороссии от Польши». Зазначу, що мотив національної самокритики пронизує майже всю творчу спадщину П.Куліша та є мірилом і свідченням його глибокого національного самоусвідомлення й зрілості.

Відомим і відрадним фактом в історії нашої культури є тривала співпраця П.Куліша з багатьма львівськи-

ми діячами у 2-й половині XIX ст. Під час першого приїзду до Львова, ознайомившись зі станом українського шкільництва, науки, діяльністю просвітніх інституцій, письменник говорив: «Жатва много, ділателей мало». Приємно, що сьогодні на полі кулішезнавства львівські дослідники святкують справжні «жнива», адже після недавніх академічних розвідок Євгена Нахліка (передусім – двотомове дослідження «Пантелеймон Куліш: особистість, письменник, доля». – К., 2007) з'явилось ще одне фундаментальне дослідження окремого періоду творчості видатного українця, яке має зайняти своє вагоме місце в бібліотеці кожного літературознавця, педагога, кожного прихильника рідної словесності.

Володимир МИКИТЮК,
доцент Львівського
національного університету
ім. Івана Франка

ПРОФЕСІЙНИЙ ОРІЄНТИР У РОЗВИТКУ НАУКОВОЇ МОВНОЇ КУЛЬТУРИ ДОСЛІДНИКА

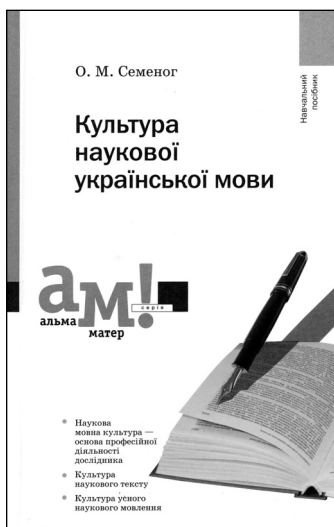
СЕМЕНОГ О.М. Культура наукової української мови : [навчальний посібник]

/ О.М.Семенов. – К. : ВЦ «Академія», 2010.

Поява книжки «Культура наукової української мови» вчасна й закономірна з огляду на підвищення рівня вимог до професійної підготовки фахівців.

Сучасне інформаційне середовище, що характеризується стрімким розвитком науки, вимагає від дослідників високої методологічної культури, здатності до рефлексії, критичного осмислення і творчого застосування наукових концепцій і методів пізнання. Так само важливим для ефективної фахової діяльності є вільне послуговування нормативною національною науковою мовою.

Аналіз публікацій і рукописів молодих науковців засвідчує їхню недостатню дослідницьку культуру. Типовими мовними огріхами наукових праць рецензенти називають наявність русизмів, тавтологій, плеоназмів, зловживання іноземною термінологією і поняттями, що ускладнюють сприймання головної думки. Найбезпорадніші автори-початківці в побудові зв'язних текстів з урахуванням жанрової, структурно-змістової, композиційної, категоріальної специфіки їх. Серед причин низької

наукової мовної культури – недостатня увага до формування мовно-комунікативної, стилістичної, жанрової, текстової компетенцій як у загальноосвітньому, так і у вищому навчальному закладі.

Над проблемою підвищення рівня наукової мовної культури активно працюють Н.Бабич, Н.Голуб, О.Горошкіна, А.Коваль, Л.Кравець, Л.Мацько, Г.Онуфрієнко, О.Пономарів, П.Селігей, Т.Симоненко та ін. Для студентів і здобувачів наукового

ступеня розроблено навчальні курси з мови професійного наукового спілкування, однак практичну діяльність у цьому напрямі досі не систематизовано.

Відтак вельми актуальним є навчальний посібник Олени Семенов «Культура наукової української мови». Книжка містить цілісну інноваційну концепцію відповідного інтегрованого навчального курсу, що ефективно реалізується крізь призму етнокультурних і соціолінгвістичних змін, факти когнітивної, комунікативної лінгвістики, риторики, комунікативно-діяльнісного, особистісно орієнтованого підходів.

Навчальний матеріал посібника спрямований на поглиблення знань молодих дослідників про науковий стиль української мови, українську наукову мову, мовні засоби наукового тексту, а також допомагає опанувати технології роботи з сучасним українським науковим текстом. Виклад теоретичних відомостей перемежовано практичними порадами стосовно того, як здобути наукову інформацію використати у власному писемному чи усному науковому мовленні.

Структура книжки спрямована на розвиток умінь інтерпретувати концепції й теорії, творчо осмислювати аналітику наукового простору, стимулювати фаховий саморозвиток дослідника.

Розглядові теоретичних засад курсу присвячено перший модуль «*Наукова мовна культура – основа професійної діяльності дослідника*», що є підґрунтям розвитку дослідницької думки в наступних модулях. Авторка характеризує поняттєвий апарат, з'ясовує нормативний, комунікативний, етичний, прикладний аспекти культури наукової мови.

Ґрунтовно і масштабно у виданні подано науковий стиль української мови та його підстилі, схарактеризовано їхні специфічні ознаки, особливості, функції, висвітлено історію розвитку, сформульовано типи мовних висловлювань, мовні одиниці. Значну увагу приділено особливостям усного наукового мовлення, запропоновано корисні практичні поради щодо слововжитку й синтаксису наукового мовлення. Адже усне мовлення науковця покликане забезпечити чітке сприймання словесної форми за допомогою інтонації, темпу вимови, а своєрідне поєднання інтонаційних елементів слугує формуванню індивідуального інтонаційного стилю дослідника. Писемне ж мовлення як результат вираження думки системою знаків відповідної мови розраховане на зорове сприймання і тривале збереження інформації, тому його мета – створення наукового тексту з чіткою структурною і формальною організацією, чого досягають шляхом додержання лексичних, фразеологічних, морфологічних, синтаксичних норм.

Авторка виводить таку закономірність: рівень культури наукової мови дослідника визначається рівнем теоретичної підготовки загальних і спеціальних лексикографічних знань, наявністю практичних умінь користуватися лексикографічними виданнями різних типів, ступенем сформованості навичок самостійної науково-дослідницької роботи в галузі лексикографії, усвідомленістю потреби звертатися до словника з метою розв'язання пізнавальних і комунікативних завдань.

Другий модуль «*Культура наукового тексту*» зацентровує увагу читачів на властивостях і структурно-змістових компонентах наукових текстів різних жанрів. На численних

прикладях О.Семеног доводить, що науковий текст – цілісний комунікативний блок, який має чітку, логічну структуру із внутрішньо завершеними частинами (розділами, підрозділами, пунктами, абзацами), насиченими відповідною термінологією. Важливими характеристиками його є зв'язність, проблемність, гіпотетичність, інформаційна, логічна, емоційно-оцінна, спонукальна насиченість, завершеність, комунікативність, модальність. Попри установленість норм і позірну типовість кожен науковий текст індивідуальний.

«Створити якісний текст, – наголошує авторка, – допомагає сформована культура читання наукових, навчально-методичних праць, нормативно-програмних документів. Важливими умовами успішного сприймання, усвідомлення, розуміння та інтерпретації тексту виступають внутрішня мотивація, досвід, фонові знання, творче мислення, ступінь концентрації уваги, уміння вдумливого та аналітичного читання».

Невід'ємним етапом апробації наукового дослідження є написання наукової статті. На численних прикладах у посібнику розглянуто процес підготовки такого типу тексту, його характерні ознаки: логічність, ясність, стислість, точність наукової термінології, вірогідність вихідної інформації, критичність у доборі фактів, доказовість змісту, закінченість, наявність міркувань і посилянь тощо.

Питанням підвищення рівня наукової культури усного мовлення присвячено третій модуль. У розділі подано основні вимоги до побудови різних жанрів усного наукового мовлення, з'ясовано сутність стратегій і тактик ефективної комунікації, запропоновано матеріал, який сприяє формуванню потреби самоосвіти й самооцінки для постійного вдосконалення особистісно-мовленнєвої діяльності. Поради автора стануть у пригоді й ораторам-початківцям, і досвідченим промовцям.

Молоді дослідники мають змогу ознайомитися з особливостями організації і проведення наукових конференцій, що є ефективним засобом об'єктивного виявлення та добору перспективної молоді, реалізації творчих здібностей, стимулювання потреби у творчому оволодінні знаннями, популяризації і пропагування науково-дослідницької робо-

ти, опанування полемічного мистецтва. Участь у науковій дискусії, диспуті, полеміці з урахуванням наведених у книжці прикладів і ситуацій удосконалює вміння переконливо викладати свої думки, дискутувати, послуговуючись різними способами аргументації, вести діалог зі співрозмовниками, додержуючи правил мовленнєвого етикету.

На думку авторки, важливими рисами дослідника є інформаційна культура, комп'ютерна грамотність, уміння працювати з постійно оновлюваною електронною інформацією мережі інтернет. Представлення на конференціях електронних презентацій за зразком проаналізованих комунікативних функцій дає змогу істотно підвищити інформативність та ефективність повідомлення.

Виразною особливістю рецензованого видання є його концептуальна ідея – допомогти майбутнім фахівцям опанувати культуру української наукової мови як засіб формування й самовираження особистості. Цьому підпорядковані діалогова форма викладу, лаконічність, логічна послідовність, вивіреність уживаних термінів, логічні зв'язки між підрозділами.

Для рефлексії й саморефлексії є численні завдання на поглиблення знань з культури наукової української мови, що передбачають аналіз мовних одиниць, редагування й перерформатування наукового тексту, дослідження текстотвірних елементів, створення власних висловлювань у науковому стилі.

Корисним для студентів, а також учнів-старшокласників вважаємо короткий термінологічний словник.

Переконані, навчальний посібник надасть кваліфіковану допомогу студентам, які опановують курси «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Культура мови», «Стилістика української мови» і виконують дипломні роботи. Прислужиться він магістрантам, аспірантам і здобувачам усіх спеціальностей, учителям-дослідникам та учням старших класів.

Катерина ТАРАНИК-ТКАЧУК,
головний спеціаліст
Департаменту загальної середньої
та дошкільної освіти МОН України;
Людмила БАЗИЛЬ,
науковий кореспондент
Інституту педагогічної освіти
і освіти дорослих НАПН України